

УДК 343.541:341.231.14

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2025-50-2-95-105>

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Канський О.А.

COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF CRIMINAL LIABILITY FOR DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE AND ABROAD

Kanskyi O.A.

Стаття присвячена комплексному аналізу кримінальної відповідальності за домашнє насильство в Україні в контексті сучасних законодавчих змін та міжнародних правових стандартів. Розглянуто генезис правового регулювання домашнього насильства, включно з етапами прийняття статті 126¹ Кримінального кодексу України, що визначає кримінальне покарання за систематичне фізичне, психологічне та економічне насильство у сімейних чи близьких стосунках. Детально проаналізовано вплив міжнародних зобов'язань України, насамперед положень Стамбульської конвенції, на процес криміналізації домашнього насильства та вдосконалення національної правової системи. Увагу приділено співвідношенню кримінально-правових і адміністративно-правових заходів реагування на факти домашнього насильства, виявлено основні проблеми правозастосування, зокрема у частині доведення систематичності вчинення насильницьких дій.

Стаття також включає порівняльно-правовий аналіз підходів до кримінальної відповідальності за домашнє насильство у низці зарубіжних країн, серед яких США, Канада, Франція, Німеччина, Іспанія, Швеція та Норвегія. Особлива увага приділена розгляду моделей законодавчого регулювання домашнього насильства, ролі захисних приписів, реабілітаційних програм для кривдників та підходів до захисту жертв. Висвітлено як позитивні аспекти міжнародного досвіду, так і його потенційні ризики для безпосередньої імплементації в українських реаліях.

На основі проведеного дослідження запропоновано напрями вдосконалення кримінально-правових механізмів боротьби з домашнім насильством в Україні, зокрема щодо уточнення складу злочину, підвищення ефективності захисних заходів, посилення кримінальної відповідальності та розвитку системи соціальної підтримки постраждалих осіб. Обґрунтовано необхідність забезпечення системного наукового супроводу реформ у сфері протидії домашньому насильству та активного використання позитивного зарубіжного досвіду з урахуванням національної специфіки.

Ключові слова: домашнє насильство; зарубіжний досвід; законодавство; міжнародні стандарти; правозастосування; кримінальна відповідальність; стаття 126-1 КК України; Стамбульська конвенція

Актуальність дослідження. Упродовж останніх десятиліть в Україні спостерігається активізація державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому

насильству, що виражається в істотному оновленні національного законодавства та підвищенні уваги суспільства до проблем захисту прав людини у сімейних відносинах.

Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення низки нормативно-правових актів, спрямованих на посилення гарантій безпеки потерпілих. Зокрема, у 2017 році Верховна Рада України прийняла зміни до Кримінального кодексу України, доповнивши його статтею 126¹, яка передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство [1]. У цій статті вперше на законодавчому рівні визначено покарання за систематичне фізичне, психологічне або економічне насильство щодо близьких осіб, що спричиняє фізичні чи психологічні страждання, підкреслюючи специфіку насильства у межах особливих довірливих стосунків.

Мета дослідження - здійснити аналіз кримінальної відповідальності за домашнє насильство в Україні та за кордоном, визначити проблеми правозастосування й запропонувати шляхи вдосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів.

Сама криміналізація домашнього насильства в Україні стала результатом не лише внутрішнього правового розвитку, а й міжнародно-правових зобов'язань України, які вона взяла на себе в межах інтеграційних процесів із європейською спільнотою. Зокрема, підписання Стамбульської конвенції 2011 року (Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами) закріпило за Україною обов'язок адаптувати своє законодавство до високих міжнародних стандартів захисту прав людини [2]. Згідно зі статтею 45 Конвенції, держави-учасниці повинні забезпечити ефективну криміналізацію серйозних форм насильства, тоді як адміністративні заходи визнаються недостатніми. Більше того, стаття 46 встановлює, що особливі обставини, такі як вчинення злочину в сімейних стосунках або його повторність, мають розглядатися як

обтяжуючі, що вимагає жорсткішого покарання.

Станом на кінець 2024 року, за даними Офісу Генерального прокурора України, було зареєстровано 2 810 кримінальних правопорушень за статтею 126¹ Кримінального кодексу України («Домашнє насильство»), що на 3,9% більше порівняно з 2023 роком, коли було зафіксовано 2 705 таких правопорушень. До суду у 2024 році надійшло 2 386 справ за цією статтею, що на 6,4% більше від показників 2023 року (2 243 справи) [3].

Щодо 2025 року - офіційна статистика ще не оприлюднена. Однак, враховуючи тенденцію до зростання кількості зареєстрованих правопорушень у попередні роки, можна прогнозувати подальше збільшення кількості кримінальних проваджень за статтею 126¹ КК України у 2025 році.

Зазначене зростання кількості кримінальних проваджень за фактами домашнього насильства варто розглядати в ширшому соціальному контексті. Одним із ключових чинників, що суттєво вплинули на динаміку правопорушень у цій сфері, є триваюча збройна агресія російської федерації проти України, яка розпочалася у 2014 році і загострилася у 2022 році. Збройний конфлікт спричинив масову внутрішню міграцію, значне зростання кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), поглиблення економічної кризи та руйнування соціальних зв'язків, що традиційно стримували ескалацію насильства в сімейному середовищі.

Дослідження свідчать, що ситуація вимушеного переміщення створює підвищені ризики для проявів домашнього насильства. ВПО часто стикаються з економічними труднощами, нестабільними житловими умовами, втратою соціальної підтримки та психологічними травмами, що разом

посилюють соціальну напругу і можуть провокувати насильницьку поведінку в родинях. Окремої уваги заслуговують ветерани бойових дій, деякі з яких через посттравматичні стресові розлади (ПТСР) та інші психічні розлади стають або потенційними кривдниками, або особами, що потерпають від домашнього насильства.

Крім того, загальне зниження рівня добробуту населення, психологічне виснаження в умовах затяжної війни, невизначеність майбутнього, втрата традиційних ціннісних орієнтирів призводять до збільшення рівня конфліктності у сім'ях. Водночас ефективність роботи правоохоронних органів у частині запобігання домашньому насильству стикається з додатковими викликами: браком ресурсів, перенавантаженням судової та слідчої системи через загальне збільшення кількості правопорушень, обмеженими можливостями для своєчасного реагування.

Таким чином, боротьба з домашнім насильством в Україні на сучасному етапі потребує комплексного підходу, який має враховувати не тільки правову реакцію на конкретні правопорушення, але й глибокі соціальні трансформації, спричинені війною. Це вимагає посилення заходів підтримки постраждалих осіб, розширення програм психологічної реабілітації для ВПО і військових, розвитку мережі кризових центрів, а також активного впровадження освітніх і просвітницьких програм, спрямованих на формування культури ненасильницького вирішення конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Разом із тим, аналізуючи сучасні виклики у сфері протидії домашньому насильству, неможливо обійти увагою роль наукової думки у формуванні дієвого механізму правового регулювання та практичного реагування на такі правопорушення. Теоретичні дослідження не

лише окреслюють природу і структуру домашнього насильства як соціально-правового явища, але й сприяють формулюванню практичних рекомендацій для правоохоронних органів, судів та служб підтримки постраждалих осіб. Наукова спільнота, представлена широким колом науковців: О. С. Арсентьєва, О. О. Дудоров, Т. А. Денисова, Л. Б. Зверєва, Л. В. Котова, Н. Ф. Кузнєцова, В. Я. Тацій, Г. В. Татаренко та іншими. Дослідження охоплюють проблематику співвідношення кримінального та адміністративного реагування, порівняльний аналіз українського досвіду з практикою зарубіжних країн, а також питання ефективності впровадження новел до кримінального законодавства. Науковці наголошують на важливості забезпечення належного застосування ст. 126¹ Кримінального кодексу України відповідно до міжнародних стандартів прав людини і пропонують методологічні підходи до її удосконалення.

Наприклад, спільні дослідження представниць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля - Г. В. Татаренко, Л. В. Котової та О. С. Арсентьєвої зосереджують увагу на аналізі гендерно обумовленого насильства у контексті збройного конфлікту в Україні. Науковиці обґрунтовують необхідність інтеграції міжнародно-правових стандартів до національного законодавства, звертають увагу на прогалини у кваліфікації злочинів, пов'язаних із домашнім та гендерно обумовленим насильством, та пропонують шляхи удосконалення кримінального законодавства [4].

Усі згадані дослідження доводять важливість постійного наукового супроводу реформ у сфері протидії домашньому насильству. Теоретичні напрацювання не можуть залишатися лише у площині академічних дискусій - вони повинні активно

впроваджуватися у практику через удосконалення законодавства, розробку методичних рекомендацій для суддів, прокурорів і поліцейських, а також через створення ефективних освітніх і профілактичних програм.

Теоретичні дослідження забезпечують глибоке розуміння природи домашнього насильства, виявляють слабкі місця у правозастосуванні та пропонують шляхи їх усунення. Водночас їх практична реалізація є критично важливою для досягнення реального захисту прав людини в Україні, особливо в умовах сучасних соціальних викликів, спричинених війною, внутрішнім переміщенням і загальною нестабільністю.

У цьому контексті важливо підкреслити, що саме синергія науки і практики є запорукою ефективної боротьби з домашнім насильством. Лише завдяки глибокому теоретичному осмисленню та практичному впровадженню наукових рекомендацій Україна зможе побудувати справді ефективну систему протидії домашньому насильству, яка відповідатиме як внутрішнім потребам суспільства, так і міжнародним стандартам прав людини.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи передумови формування такої системи, слід зазначити, що одним із ключових чинників, що обумовили необхідність криміналізації домашнього насильства, стали міжнародні зобов'язання України. Серед них важливу роль відіграє Стамбульська конвенція. Як зазначає П. С. Біленко, імплементація положень цієї Конвенції підвищує роль кримінального права як засобу забезпечення соціальної справедливості та захисту особистості як найвищої соціальної цінності відповідно до ст. 3 Конституції України. Автор підкреслює, що криміналізація має відповідати принципам законодавчої техніки та ефективності права [5].

Однак міжнародні зобов'язання — не єдина передумова змін. Іншим вагомим мотивом стала практика, яка виявила неефективність виключно адміністративного реагування на акти домашнього насильства. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» 2001 року (Закон втратив чинність) розглядав домашнє насильство як адміністративне правопорушення, що обмежувало можливості притягнення агресорів до справді серйозної юридичної відповідальності [6]. Адміністративні санкції, зокрема штрафи або попередження, часто не мали належного стримуючого ефекту, а в окремих випадках навіть погіршували становище жертв, фінансово обтяжуючи їх. Як зазначає А. О. Байда, адміністративні заходи не враховували системного, повторюваного характеру насильницьких дій у сімейному середовищі [7].

Варто також звернути увагу на те, що до 2017 року кримінально-правова кваліфікація домашнього насильства здійснювалася за загальними статтями, такими як ст. 125 (побої) або ст. 129 (погроза вбивством) Кримінального кодексу України. Такий підхід не забезпечував комплексного охоплення всіх аспектів домашнього насильства, оскільки:

1. Ігнорувалася систематичність протиправної поведінки;
2. Відсутнім було охоплення психологічного та економічного насильства;
3. Не враховувалася підвищена вразливість жертв у сімейних чи близьких стосунках.

Відповідно, криміналізація домашнього насильства у 2017 році стала закономірним результатом синергії внутрішньодержавної еволюції правової системи та міжнародних впливів. Наукова та правозастосовна спільнота одностайно відзначає, що цей крок суттєво підвищив рівень захисту прав людини в Україні, відкривши шлях до більш

ефективного та системного реагування на прояви домашнього насильства.

У свою чергу, аналіз міжнародного досвіду підтверджує, що криміналізація домашнього насильства є невід'ємною складовою державної політики у сфері забезпечення прав людини. Законодавства зарубіжних країн - таких як Канада, Сполучені Штати Америки, країни Європейського Союзу - також базуються на положеннях міжнародних актів, що визнають насильство в родині одним із найсерйозніших порушень прав людини, яке вимагає невідкладного, рішучого та комплексного реагування на національному рівні.

Одним із найяскравіших прикладів ефективного нормативного врегулювання домашнього насильства є законодавча система Сполучених Штатів Америки, де була створена комплексна правова база, що охоплює як кримінальні, так і цивільні аспекти захисту потерпілих.

Закон США *Violence Against Women Act (VAWA, 1994)* ставив за мету узгодженість кримінальної та суспільної відповіді на насильство: він заклав фінансування притулків, шкіл безпеки, кримінальне переслідування міжштатних злочинів, а також обов'язкове визнання захисних наказів у всіх штатах [8]. VAWA надала жінкам статус «жертв злочину» та гарантувала федеральне переслідування певних випадків (наприклад, особливі санкції за «домашнє насильство з використанням вогнепальної зброї») [8; 9]. Багато штатів ввели політику «обов'язкового арешту» при явних фактах побиття, заборону відмовлятися від обвинувачення без згоди прокурора («no-drop policy»), а також створили спеціалізовані суди з розгляду справ про домашню тиранію. У США також діють положення щодо тимчасових заборонних розпоряджень: федеральний закон забороняє порушникам домашнього насильства перетинати кордони штатів з метою вчинення

насильства чи порушення охоронних приписів [8; 9].

Значний інтерес також викликає досвід Канади, яка, незважаючи на відсутність спеціалізованої статті про домашнє насильство у Кримінальному кодексі, вибудувала ефективну систему захисту постраждалих через загальні кримінальні норми та спеціальні заходи безпеки. У Канаді немає окремої статті «домашнє насильство» в Кримінальному кодексі: акти насильства в сім'ї караються за загальними статтями (наприклад, за побої, викрадення, зґвалтування, убивство тощо) [10]. Проте канадське законодавство передбачає захисні накази. У деяких провінціях існують спеціальні «emergency protection orders» на період до рішення суду, які забороняють кривднику контактувати з жертвою чи наближатися до дому потерпілого [10]. Якщо екстреного наказу не можна отримати, потерпілий може звернутися за захистом до цивільного суду (наприклад, в Британській Колумбії – за Законом про сім'ю) [10]. Крім того, існують механізми «worldwide enforcement»: Канада та США мають угоду про взаємне виконання захисних наказів, щоб вони діяли і за кордоном. Клієнти мають право на інформацію про доступні служби підтримки та супровід у правовому процесі.

Водночас країни Європейського Союзу, у межах гармонізації правового регулювання, приділяють особливу увагу уніфікації стандартів захисту постраждалих від домашнього насильства на основі положень Рамкової директиви 2012/29/EU.

На європейському рівні захист жертв домашнього насильства забезпечується через ухвалення Рамкової директиви 2012/29/EU, яка встановлює мінімальні стандарти захисту постраждалих. У статті 4.1 цієї директиви передбачено обов'язок держав-членів визнавати домашнє насильство тяжким кримінальним правопорушенням та

забезпечувати відповідні заходи захисту для жертв.

Розглянемо детальніше особливості підходів окремих європейських країн, що мають свої специфічні моделі протидії домашньому насильству.

У Франції діє спеціальне законодавство, спрямоване на насильство у сім'ї, яке раніше зосереджувалося на захисті жінок (зокрема, Loi 2010-769 від 9 липня 2010 р. «про боротьбу з насильством проти жінок, насильством у подружжі та його вплив на дітей»). Жертва може отримати цивільний охоронний наказ (*ordre de protection*), що видається судом у справах про подружнє насильство. Цей наказ запроваджує негайний захист (в т.ч. депортацію кривдника з будинку, заборону приближатися до потерпілої тощо) [11]. За «законом Гренель», дія цивільного припису розширена і на колишнє подружжя, на тих, хто не жив разом, та на зґвалтування. У 2022 р. у Франції було подано 5 720 клопотань про захисні накази для жертв домашнього насильства, з них 3 615 (63 %) – задоволені [12]. Це демонструє інтенсивне застосування судового захисту. Крім того, кримінальне законодавство Франції передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство: наприклад, спеціальна ст. 222-13 ККФ передбачає покарання для «зіткнення в сімейному колі», а намір повторного насильства є обтяжуючою обставиною.

На відміну від Франції, Німеччина не має окремого складу злочину «домашнє насильство», однак забезпечує захист жертв через комплексне застосування загальних кримінальних норм та спеціального законодавства про захист від насильства. Тут жертва може звернутися до цивільного суду за «заборонним припиненням контакту» (*Schutzanordnung*) за *Act on Protection Against Violence* (*Gewaltschutzgesetz*). Цей закон передбачає два основні заходи: забрати право

«тирану» перебувати у спільному житлі щонайменше на 6 місяців або видати так званий «припис про заборону контактів» (*inkl. примус до виїзду з дому*) [11]. Усі такі приписання суворо реалізуються: їх порушення карається штрафом або арештом терміном до одного року [11]. Таким чином, система розриває фізичну близькість кривдника з потерпілим та передбачає реальні санкції за невиконання приписів. Окремо кримінальним правом передбачена жорстока відповідальність за повторне або особливо тяжке насильство (наприклад, за вбивство «господарем дому»).

Подібно до інших європейських країн, Іспанія також виробила свою унікальну модель комплексної протидії домашньому насильству, що охоплює як кримінально-правовий, так і соціальний аспекти захисту постраждалих. У 2004 році Іспанія ухвалила «Органічний закон 1/2004 про інтегровані засоби захисту проти гендерного насильства» (*Violencia de Género*). Цей закон визначає насильство в сім'ї як злочин, що спрямований проти жінок, і вводить спеціальні процедури: швидкий розгляд справ, екстрені захисні накази, безкоштовну правову та психологічну допомогу жертвам. Усі злочини насильства по відношенню до жінок (подружжя, колишні тощо) караються за посиленою процедурою. У межах цього закону також передбачено стягнення матеріальних збитків, компенсацій, а порушникам багаторазових наказів загрожує довготривале ув'язнення.

Не менш показовим є скандинавський підхід, зокрема у Швеції та Норвегії, де державна політика спрямована на інтеграцію кримінально-правових заходів з розгалуженою системою соціальної підтримки та профілактики рецидивів.

В Швеції ключовим інструментом захисту є обмежувальні приписи (*Kontaktförbud*), що забороняють кривднику контактувати з постраждалою особою та

наближатися до неї. В «Лак про заборону контактів» (Restraining Order Act 1988) передбачено *Kontaktförbud* – загальну заборону контакту, яку жертва може отримати негайно. Цей наказ може заборонити кривднику телефонувати, писати, з'являтися перед потерпілим тощо [11]. При потребі заборону контакту розширюють на конкретні місця (місце проживання чи роботи потерпілої). Закон також дозволяє видати контактний заборону навіть якщо кривдник і жертва мешкають разом (Section 1a). Проте, на відміну від деяких інших країн, шведське право не надає прямої процедури примусового виселення кривдника з дому; це визнано GREVIO як прогалина, хоча жертві видається можливість звернутися до поліції з проханням роз'яснити заборону [11]. Захисні приписки видаються прокурором (жертва заяву до прокурора або райсуду); судові слухання в справах про загрозу життя призначається негайно.

У Норвегії законодавство про домашнє насильство інтегроване в загальні кримінальні норми. Проте потерпілим доступний судовий захист у вигляді *Forfølgelsesforbud* – заборонного припису. Суд або поліція можуть видати такий припис проти будь-якої особи, яка вчинила кримінал у відношенні потерпілого і є ймовірність повторного нападу або переслідування [11]. Цей припис може заборонити кривднику наближатися до вказаних локацій (наприклад, дому потерпілого) або контактувати з ним будь-яким способом. Якщо встановлено безпосередній ризик насильства, суд може також видати наказ про примусове відселення кривдника з місця його проживання. Порушення заборони тягне за собою штраф або до одного року тюремного ув'язнення [11]. Таким чином, Норвегія поєднує як кримінальні санкції (в тому числі за погрози, переслідування *stalking*), так і швидке цивільно-процесуальне реагування.

Аналізуючи зарубіжний досвід, важливо звернути увагу і на особливості вітчизняного законодавства у сфері протидії домашньому насильству, яке також має ряд позитивних характеристик і відображає прагнення України наблизитися до міжнародних стандартів. Перш за все варто відзначити сильні сторони українського законодавства у сфері протидії домашньому насильству. Впровадження окремої статті 126¹ Кримінального кодексу України чітко фіксує домашнє насильство як кримінальне правопорушення, що підвищує суспільну увагу до проблеми і узгоджується з положеннями Стамбульської конвенції. Закон про запобігання насильству комплексно визначає поняття «домашнє насильство», враховуючи різні його форми, серед яких фізичне, психологічне, економічне тощо. Другою позитивною рисою є передбачення механізму захисних судових приписів з чітко встановленими термінами й умовами (від одного до шести місяців), що відповідає кращим європейським практикам, таким як *ordre de protection* у Франції або *contact ban* у Швеції. Крім того, українське законодавство передбачає можливість направлення кривдника на спеціальні програми корекції поведінки тривалістю від трьох до дванадцяти місяців, що є елементом пробаційного нагляду. Важливо також зазначити, що санкції за домашнє насильство варіюються від громадських робіт до двох років позбавлення волі, що надає судам гнучкість у виборі покарання залежно від тяжкості скоєного.

Разом із тим, аналіз показує і наявність низки суттєвих слабких сторін чинного законодавства. Найбільш критичною є вимога «систематичності» насильницьких дій для притягнення до кримінальної відповідальності за статтею 126¹ КК, що істотно ускладнює реагування на окремі, але надзвичайно тяжкі епізоди насильства. У той час як у багатьох іноземних правових

системах навіть одноразова дія, що має ознаки насильства, визнається підставою для кримінального переслідування, в Україні відсутність систематичності може призвести до уникнення відповідальності. Другою проблемою є недостатньо суворі санкції: максимальне покарання за ст. 126¹ становить два роки позбавлення волі, що є значно нижчим порівняно з багатьма європейськими юрисдикціями, де за аналогічні дії передбачені строки до п'яти років і більше. Третьою проблемою є надмірна залежність кримінального переслідування від волі потерпілої сторони: у разі відкликання заяви провадження часто припиняється, що суперечить підходам деяких країн, де діють політики обов'язкового обвинувачення без можливості відкликання. Також слід звернути увагу на недостатню реалізацію програм ресоціалізації кривдників і короткий термін дії захисних приписів в Україні порівняно з аналогічними механізмами в європейських країнах, де вони можуть бути безстроковими або автоматично продовжуваними.

У цьому контексті зміни до статті 126¹ Кримінального кодексу України є об'єктивно необхідними. Насамперед слід розширити диспозицію цієї статті, усунувши або конкретизувавши вимогу щодо систематичності вчинення насильства. Важливо також врахувати положення Стамбульської конвенції, яка наголошує на необхідності реагування навіть на поодинокі акти домашнього насильства. Доцільним є введення окремих кваліфікуючих ознак злочину, таких як примус до сексуальних дій або спричинення тяжких тілесних ушкоджень, із відповідним підвищенням санкцій. Рекомендовано також збільшити максимальний строк позбавлення волі до трьох–п'яти років, що відповідало б тяжкості таких діянь. Крім того, має бути законодавчо виключена можливість припинення кримінального провадження за статтею 126¹

через примирення сторін, або чітко визначені виняткові обставини, коли таке припинення є допустимим.

Поряд із удосконаленням кримінально-правових норм необхідно суттєво змінити підходи до процедур запобігання та захисту жертв. Доцільним є закріплення в законодавстві механізму невідкладного обмежувального припису, що може бути винесений на термін до 72 годин без судового рішення з обов'язковим наступним затвердженням судом. Важливо також передбачити можливість автоматичного продовження строку дії захисного припису без додаткового клопотання потерпілої сторони, якщо ризики не зникли. Слід надати право поліції тимчасово видаляти кривдника з житла за адміністративним рішенням із наступним судовим розглядом, що відповідає кращим практикам Швеції та Норвегії. Паралельно потрібно удосконалити механізми оцінки ризику шляхом впровадження уніфікованих формулярів, а також обов'язково інформувати потерпілих про доступні їм права, захист і допомогу.

Одночасно необхідно акцентувати увагу на розвитку програм соціальної підтримки та ресоціалізації кривдників. Для реального впровадження таких програм слід виділити цільове державне фінансування, залучити установи пробації, розробити спеціалізовані тренінги, спрямовані на подолання агресивної поведінки, контроль гніву та руйнування гендерних стереотипів. Окремої уваги потребує розробка програм підтримки сімей постраждалих, що сприятиме не тільки запобігання повторним випадкам насильства, але й покращенню загального клімату у родинах.

Нарешті, особливої уваги вимагає підвищення якості судового розгляду справ про домашнє насильство. Для цього необхідно забезпечити обов'язкове спеціалізоване навчання суддів, прокурорів і працівників

поліції з питань домашнього насильства. Доцільно створювати у великих судах окремі палати або призначати спеціалізованих суддів для розгляду таких справ. Потрібно також забезпечити потерпілим можливість віддаленої участі у судових засіданнях, що знизить ризик вторинної віктимізації. Важливо передбачити ефективні механізми збору доказів, у тому числі через аналіз електронної переписки кривдника. Крім того, має бути запроваджена суворі відповідальність для працівників правоохоронних органів за неналежне виконання обмежувальних приписів або службову недбалість, що призвела до тяжких наслідків для потерпілих.

Висновки. Таким чином, аналіз міжнародного досвіду регулювання кримінальної відповідальності за домашнє насильство, а також порівняння із сучасним станом українського законодавства дозволяє зробити низку важливих висновків і сформулювати практичні пропозиції щодо його вдосконалення. Наявність різних моделей у країнах світу свідчить про те, що універсального підходу не існує, однак спільною рисою є розуміння домашнього насильства як тяжкого злочину проти особистості, що потребує комплексного, послідовного і ефективного реагування.

Аналіз показує, що українське законодавство зробило важливі кроки у визнанні домашнього насильства злочином і забезпеченні захисту постраждалих (зокрема введення окремої статті КК, механізмів обмежувальних приписів, програми для кривдників) [13]. Однак для ефективної протидії слід долучитися до передових міжнародних практик: подальше посилення кримінальних норм, реальна імплементація захисних механізмів та програм реабілітації, а також вдосконалення судових процедур відповідають вимогам Стамбульської конвенції і досвіду Франції, Німеччини, США

та інших країн[14; 11]. Тільки комплексне законодавче, організаційне і соціальне реагування забезпечить у майбутньому реальний захист потерпілих та зменшить поширеність домашнього насильства в Україні.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28.04.2025)
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : міжнародний документ від 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 28.04.2025)
3. Домашнє насильство у 2024 році: зареєстровано на 31% більше кримінальних проваджень. Skilky-Skilky. URL: <https://skilky-skilky.info/domashnie-nasystvo-u-2024-rotsi-zareiestrovano-na-31-bilshe-kryminalnykh-provazhzen/> (дата звернення: 28.04.2025).
4. Татаренко Г. В., Арсентьєва О. С., Котова Л. В. Гендерно обумовлене насильство як прояв геноциду під час збройних конфліктів: міжнародно-правове регулювання та досвід України // Business & Law. Special Edition. – 2022. – № 2. – С. 59–64. – ISSN 1987-6041. – URL: https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/415401/1/Biznesi_Da_Kanonmdebloba_2022_N2.pdf (дата звернення: 28.04.2025).
5. Біленко П. С. Домашнє насильство та закон про кримінальну відповідальність / П. С. Біленко // Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новації: матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Харків, 15 травня 2020 р.) / [редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), Л. М. Демидова (заст. голов. ред.), А. П. Гетьман та ін.]. – Харків: Право, 2020. – С. 51–55.
6. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 № 2789-ІІІ. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 10. Ст. 70. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> (дата звернення: 28.04.2025).

7. Байда А. О. Проблеми кримінальної відповідальності за домашнє насильство / А. О. Байда // Наукові дослідження. Вип. 32. – 2016. – С. 79–94.

8. Violence Against Women Act (VAWA) : Закон США від 1994 р. URL: <https://www.justice.gov/ovw> (дата звернення: 28.04.2025)

9. The National Domestic Violence Hotline. URL: <https://www.thehotline.org> (дата звернення: 28.04.2025).

10. Department of Justice Canada. URL: <https://www.justice.gc.ca> (дата звернення: 28.04.2025)

11. Resource Hub Baker McKenzie. URL: <https://resourcehub.bakermckenzie.com> (дата звернення: 28.04.2025).

12. European Institute for Gender Equality (EIGE). URL: <https://eige.europa.eu> (дата звернення: 28.04.2025).

13. Protocol.ua – Юридичний портал. URL: <https://protocol.ua> (дата звернення: 28.04.2025).

14. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Офіційний сайт. URL: <https://ombudsman.gov.ua> (дата звернення: 28.04.2025).

Reference:

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2001, № 25-26, st. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (data zvernennia: 28.04.2025)

2. Konventsii Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavyschamy : mizhnarodnyi dokument vid 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (data zvernennia: 28.04.2025)

3. Domashnie nasylstvo u 2024 rotsi: zareiestrovano na 31% bilshe kryminalnykh provadzen. Skilky-Skilky. URL: <https://skilky-skilky.info/domashnie-nasylstvo-u-2024-rotsi-zareiestrovano-na-31-bilshe-kryminalnykh-provadzen/> (data zvernennia: 28.04.2025).

4. Tatarenko H. V., Arsentieva O. S., Kotova L. V. Genderno obumovlene nasylstvo yak proiav henotsydu pid chas zbroinykh konfliktiv: mizhnarodno-pravove rehuliuвання ta dosvid Ukrainy // Business & Law. Special Edition. – 2022. – № 2. – С. 59–64. – ISSN 1987-6041. – URL: https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/415401/1/Biznesi_Da_Kanonmdebloba_2022_N2.pdf (data zvernennia: 28.04.2025).

5. Bilenko P. S. Domashnie nasylstvo ta zakon pro kryminalnu vidpovidalnist / P. S. Bilenko // Kryminalne pravo v umovakh hlobalizatsii suspilnykh protsesiv: tradytsii ta novatsii: materialy mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho kruhloho stolu (m. Kharkiv, 15 travnia 2020 r.) / [redkol.: V. Ya. Tatsii (holov. red.), L. M. Demydova (zast. holov. red.), A. P. Hetman ta in.]. – Kharkiv: Pravo, 2020. – С. 51–55.

6. Pro poperedzhennia nasylstva v simi : Zakon Ukrainy vid 15.11.2001 № 2789-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2002. № 10. St. 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> (data zvernennia: 28.04.2025).

7. Baida A. O. Problemy kryminalnoi vidpovidalnosti za domashnie nasylstvo / A. O. Baida // Naukovi doslidzhennia. Vyp. 32. – 2016. – С. 79–94.

8. Violence Against Women Act (VAWA) : Закон SShA vid 1994 r. URL: <https://www.justice.gov/ovw> (data zvernennia: 28.04.2025)

9. The National Domestic Violence Hotline. URL: <https://www.thehotline.org> (data zvernennia: 28.04.2025).

10. Department of Justice Canada. URL: <https://www.justice.gc.ca> (data zvernennia: 28.04.2025)

11. Resource Hub Baker McKenzie. URL: <https://resourcehub.bakermckenzie.com> (data zvernennia: 28.04.2025).

12. European Institute for Gender Equality (EIGE). URL: <https://eige.europa.eu> (data zvernennia: 28.04.2025).

13. Protocol.ua – Yurydychnyi portal. URL: <https://protocol.ua> (data zvernennia: 28.04.2025).

14. Upovnovazhenyi Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny. Ofitsiynyi sait. URL: <https://ombudsman.gov.ua> (data zvernennia: 28.04.2025).

Kanskyi O. A. Comparative legal analysis of criminal liability for domestic violence in Ukraine and abroad. - Article.

The article is devoted to a comprehensive analysis of criminal liability for domestic violence in Ukraine in the context of recent legislative changes and international legal standards. It examines the genesis of legal regulation of domestic violence, including the adoption of Article 126-1 of the Criminal Code of Ukraine, which establishes criminal liability for systematic physical, psychological, and economic abuse within family or close relationships. The influence of Ukraine's international obligations, particularly the provisions of the Istanbul Convention, on the criminalization of domestic violence and the development of national legislation is analyzed in detail. Attention is paid to the correlation between criminal and administrative measures for responding to cases of domestic violence, with the main problems of law enforcement practice identified, especially regarding the proof of systematic abusive behavior.

The article also presents a comparative legal analysis of approaches to criminal liability for domestic violence in a number of foreign countries, including the USA, Canada, France, Germany, Spain, Sweden, and Norway. Special attention is given to the study of legislative models, the role of protective orders, rehabilitation programs for offenders, and mechanisms for protecting victims. Both the positive

aspects of international experience and the potential risks of its direct application in Ukraine's context are highlighted.

Based on the conducted research, the article proposes directions for improving criminal law mechanisms for combating domestic violence in Ukraine, including clarifying the definition of the crime, enhancing the effectiveness of protective measures, increasing criminal penalties, and developing a comprehensive system of social support for victims. The necessity of ensuring systematic scientific support for reforms in the field of combating domestic violence and actively applying positive international practices, taking into account national specifics, is substantiated.

Keywords: domestic violence; foreign experience; legislation; international standards; law enforcement; criminal liability; Article 126-1 of the Criminal Code of Ukraine; Istanbul Convention.

Авторська довідка.

Канський Олександр Адольфович – здобувач третього (освітнього-наукового) рівня вищої освіти кафедри публічного та приватного права, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, asp-081-24-713@snu.edu.ua, <https://orcid.org/0009-0007-7756-3791>

Стаття надійшла до редакції 15 травня 2025 року